

Diagnóza komplexů. Komplexy jsou ohnisky a uzlovými body * osobnosti a určují její svéráz. Stávají se pozorovatelnými především tím, že vyvolávají odchylky od kontinuity jáského vědomí. Nejprve se může zdát, že * komplexy jsou hlavně patogenními faktory, protože jejich působení zakoušíme často v nepříjemných souvislostech, případně * chybných úkonech, pohromách, nehodách, průlomech pudů a afektů, psychosomatických reakcích a psychických symptomech. Při přesnějším nahlédnutí se ale představují jako ústřední prvky struktury a řízení psyché, které ve velké míře určují lidské prožívání a chování v normálním i rušivém ohledu.

Přehled ústředních komplexů v lidské psyché by se dal přirovnat k mapě, která umožňuje orientaci s ohledem na typický svéráz a způsoby chování člověka (srv. Seifert, 1981, str. 285 a násl.). Jestliže známe komplexy jedince, můžeme na základě toho chápat jeho chování a do jisté míry je předvídat. Komplexem se ovšem může stát každý afektivně nabitý pozitivní nebo negativní komplex, takže je těžké poskytnout obecnou systematiku komplexů. Diagnostické diferencování (* diagnostika) podle následujících kritérií však může zprostředkovat první orientaci.

Nejprve můžeme rozlišit roviny komplexů a skupiny komplexů:

1. Roviny komplexů: individuální komplexy, které pocházejí z osobní životní a prožitkové historie; socio-kulturní komplexy, které jsou charakteristické pro skupinu, společnost a kulturu, ve které člověk žije a jsou mu zprostředkovány procesem socializace; kolektivní komplexy, případně komplexová nastavení, která jsou vrozená a společná všem lidem. Analytická psychologie je označuje jako * archetypy. V souladu s touto rovinou se jednotlivé individuální dílčí komplexy pořádají ve větších svazcích komplexů, které se zase shlukují kolem ústředních komplexů archetypické povahy a možná se pak spojují v archetypu Otec-Matka-Rodiče-Rodina a nakonec v archetypu Jednoty a bytostného Já.

2. Skupiny komplexů

a. osobní komplexy: ty se vztahují k vlastní osobě: váží se k * identitě a prožívání pocitu vlastní hodnoty. Příklady jsou komplex méněcennosti a velikášský komplex, mocenský komplex a komplex bezmoci, komplexy dominance a podřízení; komplexy, které se vztahují k vlastnímu vzhledu a speciálním tělesným znakům jako třeba kráse, ošklivosti, nosu, ňadrům, penisu; komplexy, které se vztahují k vlastním základním potřebám: jídlu, * sexualitě, penězům; komplexy, které se vztahují k existenčním situacím: nemoci, stárnutí, osamělosti, * smyslu, smrti; komplexy obsahující zvláštní zájmy a nadání: umění, odívání, počítače; komplexy, které se vztahují k osobnostním aspektům individuace: komplex osoby, stínu, animy/anima.

b. vztahové komplexy: vztahují se k lidem a zvířatům a pozitivním/negativním konstelacím s nimi jako např. mateřský komplex, otcovský komplex, rodičovský komplex, komplex rodiny, komplex skupiny, komplex autority, komplex rivality, rozchodový komplex, pavoučí komplex, hadí komplex.

c. objektové komplexy: vztahují se ke zkušenostem s prostředím: komplex z výšek, komplex z místa, komplex z létání, komplex spojený se strachem z utopení. Někdy se najde i označení komplexu podle převládající * emoce, která ovládá obraz, ve kterém se projevuje, tedy např. komplex spojený se strachem, žárlivostí, závistí, studem, vinou. To však nebývá dostatečně přesné a rozlišující, neboť podle definice se speciálním emocionálním nábojem vyznačují všechny komplexy. I když určitá emoce převládá a je zobecněna, měli bychom se snažit objevit za ní stojící základní komplex. Čím silněji je komplex nabitý, případně čím je kolektivnější, tím spíše se ukazuje v symbolických útvech (* fantazie * imaginace * sen atd.) v archaické, archetypické formě, například jako divoké zvíře, jako výbuch sopky, jako démon nebo bůh.

Všechny komplexy se dají dále diferencovat podle svého pozitivního či negativního vlivu, zda jsou pevné nebo dynamické, původní nebo aktuální, a podle stupně svého výrazu (lehký, střední těžký). Je možné rovněž blíže vyznačit obsažený * konflikt (např. přiblížení – vyhýbání, blízkost – distance, – prožití – zablokování, egoistické tendence – prosociální tendence), neboť silnější komplex se většinou pojí také se silnějšími konflikty. Nakonec se dá popsat ještě interpersonální působení (* přenos/protipřenos) komplexu, například zda má na druhé ochromující vliv nebo budí nadšení, zda druzí lidé části komplexu "koluzivně" (srv. Heisig, 1999; Kast, 1990) přejímají (* identifikace projektivní), nebo které kompenzační (* kompenzace) reakce vznikají, aby vyrovnaly jednostranné působení komplexu. Lit.: Dieckmann, H. (1991): Komplexe; Kast, V. (1980): Das Assoziationsexperiment in der therapeutischen Praxis; Kast, V. (1990): Die Dynamik der Symbole; Kast, V. (1994): Vater-Töchter, Mutter-Söhne; Müller, L., Seifert, T. (1984): Urbilder der Seele; Ribic, A. (1989): Was tun mit unseren Komplexen?

Komplex. Jako k. (lat. complexus: obsažení, zahrnutí, shrnutí, obchvácení) označuje analytická psychologie více nebo méně nevědomé psychické obsahy, které jsou spojeny stejnou * emocí a společným významovým jádrem (* archetyp) a které se v určitých mezích mohou vzájemně zastupovat.

Každá afektivně nabitá událost se může stát k. Jsou-li na emoční nebo významové rovině osloveny k. – je-li dotčen k. –, pak se aktivuje celek těchto nevědomých propojení (* konstelace) včetně příslušných emocí, vazeb se životním příběhem a z toho plynoucích způsobů prožívání a chování. Dokud je k. nevědomý, běží tento proces autonomně a stereotypně. Čím silnější jsou emoce a pole asociací, tím silnější je k., tím více jsou jiné síly zapuzovány na okraj nebo vytěšňovány. K. jsou prožívány i tělesně, protože tím podstatným u k. je emoce a emoce jsou provázány somatickými reakcemi. Jestliže nejsou konstelované k. zvědoměny, udržují si svou relativní * autonomii, mohou vést k * identifikaci s nimi nebo jsou projikovány (* projekce). Jestliže se podaří k. integrovat (* integrace), tzn. navázat s k. vědomý kontakt, a formovat obrazy a fantazie, jež se s ním pojí, může se energie, která je v k. vázána, stát energií oživující celého člověka.

Jung vytvořil pojem k. v souvislosti s * asociačním experimentem. V tomto kontextu je nejprve použit v článku *Experimentelle Untersuchungen über Assoziationen Gesunder (Experimentální zkoumání asociací u zdravých)*, který Jung zveřejnil spolu s F. Riklinem (srv. Jung, GW 3). Termín se však bez bližšího určení objevil už v jeho disertaci z roku 1902 (srv. Jung, GW 1). Při pokusech s asociacemi Jung s Riklinem objevili, že pojmy, na které člověk neumí hladce asociovat (* asociace), ukazují na osobní afektivně zdůrazněné zkušenosti a problémy, které pak označili jako k. Následně pak postulovali, že pozadí vědomí sestává z takových k. a všechny psychogenní * neurózy obsahují k., vybavený mimořádně silnými citovými zabarveními. Jung dále v roce 1907 zjistil, že každá afektivně nabitá událost se stává k. a posiluje k. už existující. Tady existují úzké souvislosti s * behaviorální terapií. K. mohou být spjaty (* komplexová diagnóza) s hrozivými, konfliktními (* konflikt * krize) nebo traumatickými zkušenostmi (* trauma), ale také s pozitivními událostmi (např. * radost, prožitky úspěchu, * láska). Ukazují na ústřední témata, motivace a potřeby (* hierarchie potřeb). Jung je proto označoval jako uzlové body nebo ohniska duševního života. V roce 1934 Jung nauku o k. shrnul (srv. GW 8). Vidí i k. v nekonstelovaném stavu jako působící síly, které řídí zájmy jedince a označuje je za základ tvorby symbolů. Tuto myšlenku následovně rozvíjí pod heslem fantazijní činnosti k. Tento aspekt je v terapeutických souvislostech důležitý jako možnost kreativního vývoje na základě * integrace k. a ovlivnil v analytické psychologii množství technik.

Jako jádro k. vidí Jung * archetyp. Ve srovnání s Jungovou myšlenkou, že k. je vyvolán bolestivou srážkou individua s “požadavkem k * přizpůsobení”, je dnešní koncept k. dynamičtější: k. je vnímán jako zhuštění zobecněných vztahových zkušeností s lidmi a se světem, spojených srovnatelnou informací a emocí. Náročné vztahové epizody, ve kterých se dá rozpoznat “dospělá část” a “dětská část”, se ukládají epizodickou pamětí jako reprezentace (* reprezentace * objekt). Většinou se setkáváme s * identifikací s “dětskou částí”, “dospělá část” (otec, matka, sourozenci) bývá projikována (* projekce), člověk se s ní však identifikuje nevědomě.

Rozpoznání těchto identifikací ve vztahu k sobě a v každodenním chování způsobuje změnu k. Komplexové vztahové epizody, které mohou vznikat během celého života, přičemž rané dětství přirozeně představuje obzvláště zranitelnou fázi, se snadno přenášejí na nové vztahy. Koncept je proto také podstatný pro chápání * přenosu a protipřenosu.

Koncept k. má úzké souvislosti s jinými modely, např. s Graweovou teorií schémat (Grawe, 1994, srv. Heisig, 1999; Heydwoolf, 1995), s “representations interaction generalized” (RIGs) D. Sterna (1985) a systémy COEX (system of condensed experience) S. Grofa (1978). U systémů COEX jde o specifické konstelace vzpomínek ze zhuštěných zkušeností a fantazií, které jsou uspořádány kolem podobného tématu a jsou obsazeny silnou emocí stejné kvality.

Komplexové konstelace potvrzují i nové neurologické výzkumy. Debnke (1999, str. 194) zdůrazňuje, že každá komponenta epizodického prožívání přítomnosti je vhodná k vyvolání vzpomínek na dřívější prožívání, které se podobá prožívání přítomnému, a sice zvláště tehdy, jestliže se jedná o emocionální zkušenosti. Asociativnímu ději odpovídá na neurofyziologické rovině reaktivace dřívějšího prožívání podél neuronových drah, které byly opakovanými podobnými zkušenostmi zesíleny a které jsou každou reaktivací opět zesíleny.

Jáský komplex. Jung chápal celý organismus jako sebe sama regulující systém (* autoregulace). * Vědomí si přitom Jung představuje jako pole, jehož centrum označuje jako * já nebo jáský komplex. Pod pojmem “já” chápe * komplex představ, který se vyznačuje “vysokou kontinuitou a identitou se sebou” (srv. Jung, GW 6, § 810). K jeho další charakteristice píše: “Jáský komplex je obsahem vědomí stejně jako podmínkou vědomí, neboť psychický prvek si uvědomuji, pouze pokud je vztažen k jáskému komplexu.” (Jung, GW 6, § 810)

Jako obsah vědomí je zvláště významné následující: Mimo jiné může člověk učinit obsahem svého reflektujícího vědomí toto já, tedy sebe samotného, což je jako sebepoznávání specificky lidskou záležitostí. Člověk se jednak prožívá subjektivně jako kontinuální centrum vědomého chtění, konání a chápání. Zároveň má také potenciálně schopnost sebe a své aktivity sledovat a posuzovat jako objekty, rozvíjet sebeobraz nebo * selfreprezentaci. J. jako podmínka vědomí, tzn. jako podmínka naší schopnosti rozvíjet a udržovat vědomí centrované kolem já daleko překračuje možnost našeho vědomého chtění. Já si tuto podmínku nedokáže samo dát, naráží zde na svou hranici. Mnohem spíše jsou to procesy přírody, které druhově specificky umožňují podmínky lidského vědomí. Ony představují potenciál zrání, který zase potřebuje “podpůrné prostředí” (srv. Winnicott, 1965), aby umožnil jáské vědomí (* já). Autoregulace naší celé osobnosti je dalekosáhle řízena nevědomím, přičemž Jung jeho hypotetické centrum označil jako * bytostné Já a odlišil je od já. “Rozlišuji mezi já a bytostným Já, a sice já je pouze subjektem mého vědomí, bytostné Já ale subjektem mé celé, tedy i nevědomé psyché.” (Jung GW 6, § 810) Bytostné Já je hypotéza. Nedá se jako takové poznat nebo doložit, neboť přesahuje poznávací schopnosti jáského vědomí. Já jako dílčí oblast celkové osobnosti je sice podmínkou naší schopnosti prožívat a reflektovat svět a nás. Část ale není schopna pojmut celek. Poznatelné nebo přístupné zkušenosti jsou jen účinky, které se já přiházejí a dovolují usuzovat na nadřazenou, utvářející a regulující sílu – právě na bytostné Já. Ta se manifestuje především ve formě nekonečně bohaté symboliky, která se spontánně může projevovat např. ve snech, ale také v některých formách numinosní zkušenosti (* numinosní). Z toho vyplývá otevření analytické psychologie směrem k náboženské dimenzi duše (* spiritualita). * Autoregulace v systému já-bytostné Já se ukazuje především na fenoménu * kompenzace, který Jung nejzřetelněji pozoroval na základě snů: “Čím jednostrannější a čím více zavádějící vzhledem k optimu životních možností je vědomý postoj, tím spíše je po ruce možnost, že se dostaví živé sny se silně kontrastujícím, ale účelně kompenzujícím obsahem jako výraz psychologické seberegulace individua.” (Jung, GW 8, § 488) Zaměření na vztahy mezi já a nevědomím (srv. Jung, GW 7) je proto hlavní záležitostí analytické psychologie a psychoterapie.

Lit.: Jacoby, M. (1985): Individuation und Narzissmus; Jacoby, M. (1991): Scham-Angst und Selbstwertgefühl; Kast, V. (1990): Die Dynamik der Symbole

M. Jacoby

Synchronicita. Synchronicitou (řeč. syn: spolu s, shodně s; řec.chronos: čas) Jung označuje časovou koincidence (lat.: přihodit se, udát se) dvou nebo více událostí, které spolu navzájem kauzálně nesouvisejí, mají však stejný nebo podobný významový obsah (Jung, GW 8, § 849).

Hypotéza s. je plodem společné diskuse a úzké spolupráce s W.Paulim (* fyzika); jejím základem je stanovisko, že kauzalita jako výkladový princip * komplexnosti a * paradoxu psýché i světa není dostačující a že existuje oblast, označovaná jako psychoidní (* nevědomí psychoidní), v níž fyzické a psychické faktory přecházejí jedny v druhé, chovají se transgresivně; to znamená, že jsou překračovány hranice, dosavadní stavy a vznikají nové stavy, vztahy, fenomény (* pole psychické; * vědění absolutní). Jung chce rozšířit triádu čas-prostor-kausalita (* finalita; * redukce vs. syntéza; * triáda) klasického obrazu světa o celostní pojetí, umožňující * quaternio tím, že zahrne akauzalitu resp. synchronicitu. Jung nazývá synchronistické události - tedy události, která se přihodí nebo existují bez příčiny - také „tvořivý akt v čase“, což neznámá nic jiného, než že v přírodě nepřetržitě probíhá proces tvoření (srv. Jung, GW 8, § 957). Neumann, který se intenzivně zabýval koncepty * jednotná skutečnost, s. a * tvoření, rozvíjí v této souvislosti myšlenku psychického pole, v němž se na hlubinné úrovni navzájem propojují svět a psýché.

Jung rozlišuje tři kategorie synchronistických událostí (Jung, GW 8, § 947 a násl.):

1. Koincidence psychického stavu pozorovatele se současnou objektivní, vnější událostí, přičemž mezi psychickým stavem a vnější událostí zjevně neexistuje žádná kauzální souvislost a není také ani myslitelná. V * parapsychologii by to odpovídalo například fenoménům označovaným telepatie nebo psychokineze. Do této kategorie rovněž patří hod mincí nebo vytažení řebříčkových stonků v I-tíngu.

2. Koincidence psychického stavu s příslušnou (více či méně současnou) vnější událostí, která se však odehrává mimo oblast vnímání pozorovatele, tedy je prostorově vzdálená a lze ji verifikovat teprve dodatečně. Parapsychologie: jasnozřivost, předvídající sny.

3. Koincidence nějakého psychického stavu s příslušnou, ještě však neexistující, budoucí, tedy časově vzdálenou událostí, kterou je možné rovněž verifikovat teprve dodatečně. Parapsychologie: předvídání, prorocké sny.

Jak se ukazuje, dochází k takovým synchronistickým událostem často, když je v nevědomí mimořádně intenzivně konstelován * archetyp. Vypadá to potom tak, jakoby archetypický vzorec působil nejen v jedinci samotném, ale manifestoval se i v jeho okolí (* přenos/protipřenost). Takovým jednoduchým, běžným příkladem je rozšířený fenomén, kdy si dva lidé zavolají ve stejný okamžik, aniž by o sobě věděli nebo to plánovali, samozřejmě však uslyší právě jenom obsazovací tón. Nebo když člověk pošle e-mail někomu jinému, s nímž není často ve styku, a ve stejném okamžiku obdrží od téhož člověka e-mail on sám. Nebo: mladý muž si dělá v letadle poznámku, aby nezapomněl zavolat do cestovní kanceláře a zeptat se na výsledky určité rešerše, kterou si několik dní před tím objednal. Po příchodu domů si na záznamníku poslechne přesně onu informaci cestovní kanceláře, která podle údajů mluvčího přišla právě v tom okamžiku, kdy si v letadle dělal poznámky.

Takové události by bylo možné označit za náhodu. Skutečnost, že se podobné příhody vyskytují současně, ještě neznámá synchronicitu. Synchronicita se liší od náhody tím, že nejenže se fenomény vyskytují současně, nýbrž že mezi nimi existuje smysluplná (* smysl) souvislost; to znamená, že jedinec, který náhodu zakouší, přitom prožívá i hluboký emocionální význam, smysl, který je ovšem třeba teprve postupně odhalit. Smysl lze objevit jen subjektivně (* subjekt). Subjektivní * psýché je sice spojena s objektivní psýché (* psýché objektivní), přesto může synchronicitu vnímat jen osobní, subjektivní vědomí a jen to ji také může interpretovat. Taková synchronistická zkušenost člověka hluboce

Symbol. Slovo s.(řec. symbolon: smlouva; znamení, předzvěst, poznávací znamení, signál, často tajné znamení; syn: spolu s, v souladu s; ballein: hodit, mrštit, zasáhnout cíl, zaplést se do něčeho, uvést něco do pohybu) oběma svými částmi odkazuje k existenci symbolického aspektu, tak jak se chápe v analytické psychologii. V symbolu jsou spolu spojené a vzájemně „propletené“ různé, často polární (* protiklad; * polarita) a paradoxní (* paradox) aspekty nějaké věci a tím získávají smysl, který nelze poznat pouze na základě existence jednotlivých obrazů (* alegorie; * metafora). Symbol odkazuje k něčemu, co ho překračuje, k nějakému přesahujícímu * smyslu, nadřazenému cíli, působí výstižně a vhodně a uvádí něco do pohybu(* energie). Symboly často vznikají z obrazných, vizuálních výrazových forem a jsou to smyslové obrazy. Symbolický účinek však může získat nebo se symbolem může stát prakticky každá forma, kterou lze vnímat - řada tónů, slovo, gesto, vůně, tělesný vjem (* tělo) dotek.

V symbolu dostává mnohoznačný a ve své * celosti těžko uchopitelný a formulovatelný stav věci nějaký tvar. I jazyk je systémem symbolů; má-li být však možné jednoznačné porozumění v komplexních sociálních situacích mezi komplexními individui, musí být systém symbolů relativně abstraktní, racionální a jednoznačný (* logos, princip). Tím dochází ke ztrátě určité části emocionální mnohovrstevnatosti a celistvosti živé zkušenosti. Pro svou vlastní mnohoznačnost a neurčitost mohou symboly často vyjadřovat komplexnost života „jasněji nežli nejjasnější pojem“, na druhé straně jsou to vždy jen „náznaky, které na něco poukazují, koktají a často jsou zavádějící. Pokoušejí se jen ukázat určitým směrem, totiž k těm temným horizontům, za nimiž se skrývá tajemství bytí ... Dílem jsou to přímo nedostatečné a pochybné pokusy jak vyjádřit nevyslovitelné .. Jsou to jen skromné snahy formulovat, definovat, ztvárnit nepopsatelné ... Netvoří žádné učení, nýbrž jsou jen výrazem zkušenosti nějakého nevýslovného mystéria a odpovědí na ni.“ (Jung, Briefe III, str. 15 a násl.)

Analytická psychologie se tímto svým pojetím s. liší od psychoanalýzy. Psychoanalýza zastává názor, že za manifestním symbolem je skryto latentní, relativně jednoznačné a konkrétní, většinou sexuální přání. Symbol je výrazem mechanismu psychické * obrany a zpracování, jejichž cílem je obejít cenzuru * nadjá. Analytická psychologie vychází přirozeně také z předpokladu, že v symbolu se může zviditelnit přání, potřeba, * konflikt nebo * komplex, jde však dál: v symbolu se kondenzuje nejen konkrétní konfliktní událost v obranné formě, nýbrž se utváří nová a jedinečná tvůrčí podoba, v níž se mísí aktuální a biografické prvky osobnosti (* nevědomí osobní; * stín) s prvkem archetypickým a finálním (* archetyp; * finalita; * nevědomí kolektivní). Symbol přispívá také k rozšíření vědomí a napomáhá rozvoji psychického potenciálu(* funkce transcendentní). Symboly působí na myšlení a citění, vnímání, intuici i fantazii, potřeby a pudy, na vědomí i nevědomí. Mohou se stát „transformátorem energie“, a to tak, že kompenzují postoje a způsoby chování, které ustrnuly, a naznačují alternativy: jsou s to nadchnout a motivovat, ale také varovat a omezovat(* progrese; * regrese). Mají-li takto působit, musejí zůstat živoucí, což především znamená, že se nesmějí příliš rychle a jednostranně stanovit a interpretovat(* výklad).

Smysl práce se s. v terapii a v procesu individuace nespočívá jen v použití jednotlivého významného symbolu, nýbrž ve (znovu)získání zaměření, které Jung nazval „symbolické nastavení“(* nastavení symbolické; * symbolizace). Je to určitý způsob vnímání a prožívání, „symbolizující pohled“, nazírání sebe a věcí světa. Zda něco působí jako symbol nebo ne, závisí ve značné míře na pozorovateli. Podle typu osobnosti, společensko-kulturního pozadí a zaměření může být jedna a táž věc pro někoho konkrétním předmětem a pro jiného se stát už jen hlubokým symbolem(* smysl). Symbolické nastavení je možné cvičit a kultivovat a je podstatným prvkem tvoření(* kreativita) a * náboženství. „Kromě

něho (intelektu, Anm. d. Verf.) však existuje myšlení v pradávných obrazech, v symbolech, které jsou starší než historický člověk, které jsou mu odedávna vrozené a přežívají po všechny generace, jsou věčně živé, naplňují základ naší duše. Naplněný život je možný jen v souladu s nimi, moudrost je návratem k nim“. (Jung, GW 8, § 794).
L.Müller

Symbolizace. S. (* symbol; symbolické zobrazení) se považuje za obecnou schopnost * psýché převádět vnitřní procesy a prožitky (tělesné vnímání; * tělo; * pocity; zkušenosti) do srozumitelné a sdělitelné (neverbální nebo verbální) formy. Jde o základní proces kognitivního vývoje člověka, v němž během zrání dosahuje s. stále vyšší úrovně diferenciací a abstrakce a vrcholí v abstraktních strukturách (písmo, grafika, vzorce, čísla). Původně komplexní, názorný a emocionální základ pojmů a prožitků přitom ustupuje do pozadí a to ve prospěch lepší sdělitelnosti, mnohdy změněn k nepoznání - ačkoliv implicitně zůstává obsažen.

V širší definici označuje s. rovněž v jistém smyslu obrácený proces, při kterém se na základě vědomě provedené změny zaměření symbolicky posuzuje (* nastavení symbolické) vnější nebo vnitřní situace, která nejprve působí jako situace relativně jednoznačně racionálně definovaná. Je to metoda, která hraje významnou roli při práci se symboly v rámci sebezkušenosti nebo terapie. Prostřednictvím s. je nějaká událost pozdvižena ze svého běžného, všedního, konkrétního významu do symbolického prostoru. Probíhá to tak, že se na událost dotazujeme a symbolicky objasňujeme: „Co se té věci podobá?“, „Co mi to připomíná?“ nebo „Co mne k tomu napadá?“ Klasické otázky hlubinné psychologie ponechávají volný prostor * emocím, * fantaziím, * vzpomínání, * asociacím a nápadům (* intuice) a celá událost se jejich prostřednictvím obohacuje. Každý všední předmět nebo každou běžnou životní událost - samozřejmě i symboličtější obsahy - lze tímto způsobem nahlížet symbolicky a tím se vyjeví nové souvislosti a perspektivy. (Müller, Knoll, 1998). Ovšem s metodou a z ní vyplývajícími poznatky nebo perspektivami je třeba zacházet s dostatečnou obezřetností, neboť nejde o pravdu, nýbrž o subjektivně zbarvené fantazie (* subjekt; * symbol, nebezpečí).

Lit. Kast, V. (1990): Die Dynamik der Symbole; Müller, L., Knoll, D. (1998): Ins Innere der Dinge schauen; Müller, L. (1989): Magie
L.Müller